

Фока М. В.,

кандидат філологічних наук,

докторант кафедри української літератури

Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ВАРІАНТИ ІМПЛІЦИТНИХ СМИСЛІВ РУБАЙЯТ ОМАРА ХАЙЯМА

Анотація. У статті досліджуються інтерпретаційні варіанти імпліцитних смислів рубайят Омара Хайяма. Автор узагальнює підходи до творів поета, розкриває особливості експліцитного розуміння смислів віршів, а також характеризує специфіку декодування імпліцитних смислів на прикладі аналізу функціонування образу вина в чотиривіршах Омара Хайяма. Різноманітні підходи до віршованого слова поета підтверджують складність явища підтексту в літературі, відкриваючи нові перспективи у його вивченні в літературознавстві.

Ключові слова: Омар Хайям, рубаї, підтекст, імпліцитний смисл, експліцитний смисл.

Постановка проблеми. Рубайят Омара Хайяма захоплюють і приваблюють як пересічних читачів, так і літературознавців не тільки своєю глибокою мудрістю, але й особливою загадковістю. Поняття ж загадковості передусім пов'язане із прихованим вираженням, і чим більше смислів вкладено в підтекстовий план, тим сильніше враження потужності та багатства невисловленого.

Рух літературознавчої думки яскраво демонструє двоплановість сприймання рубайят Омара Хайяма: експліцитне, поверхове, а також імпліцитне, підтекстове, пов'язане з декодуванням прихованих смислів. У такий спосіб визначення смислів, зокрема прихованих, творів перського поета стає однією з важливих наукових проблем у літературознавстві, що досі залишається не вивченою повністю. Розкриття проблеми імпліцитних смислів у творах Омара Хайяма значно доповняють теорію підтексту, що знаходиться на стадії активного розвитку.

Незважаючи на ґрунтовне вивчення смислів рубайят Омара Хайяма (І. Браґінський, І. Голубєв, М.-Н. Османов, В. Самунін, Ш. Султанов, Г. Честертон та ін.), не систематизовано та не узагальнено різні підходи до декодування прихованих смислів, що не дає змогу повністю розкрити проблему підтекстового вираження і багату інтерпретаційну варіативність, що виакцентує складність і важливість підтексту як літературного явища, що надає твору смислової глибини та заряджає твір особливою художньою енергією.

Метою статті є визначити імпліцитні смисли рубайят Омара Хайяма, зокрема узагальнити літературознавчі підходи до творів поета, розкрити особливості експліцитного розуміння смислів віршів, а також охарактеризувати специфіку декодування імпліцитних смислів на прикладі аналізу функціонування образу вина.

Виклад основного матеріалу дослідження. Омар Хайям (прибл. 1048–1122 рр.) – геніальний митець із багатогранним талантом: математик, фізик, астроном, філософ та поет. Відзначимо, для прикладу, математичний трактат «Трактат про доведення задач алгебри та алмукабали», фізичний трактат «Тези мудростей», філософський трактат «Трактат про буття

і повинність», історичний трактат «Науруз-наме», а також «Маликшахські астрономічні таблиці» та ін. Ці та інші збережені роботи Омара Хайяма розкривають його як видатного вченого, котрий зробив багато наукових відкриттів, більшість із яких, на жаль, сучасники вченого не зрозуміли, та передбачив чимало наукових моментів, до яких наука прийде значно пізніше.

Проте у світову культуру Омар Хайям увійшов, як показав час, насамперед як майстер рубайят, які в основному записував на полях своїх учених трактатів. Як зауважує А. Кримський, «повсюду світову славу і гучний розголос дали Хайямові не його цінні математичні арабські писання, але його перські двострофні поезії, що зветься в перській версифікації четверостишшиями, «рубаї» [1, с. 239–240]. При тому, на думку І. Браґінського, без цих творів «попросту неможливо собі уявити вершини світової поезії» [2, с. 147].

Між тим на Близькому Сході Омар Хайям був знаний передусім як видатний учений, поетична творчість якого не визнавалася такою видатною, як творчість, скажімо, Рудакі, Фірдоусі, Сааді, Гафіза, Румі та ін. Справа в тому, що за часів митця рубайят не сприймалися як «серйозна» поезія «класичними» читачами. Водночас чотиривірші Омара Хайяма збереглися в численних рукописних списках, зокрема літературного та філософсько-релігійного характеру, а також цитати з рубайят зустрічаються в історичних, філософських та теософських творах. І цей факт свідчить про те, що Омар Хайям як поет був вельми відомим у перському світі.

На Заході Омар Хайям став відомим насамперед як поет, причому «з-поміж усіх перських поетів має <...> найпопулярнішу славу у людей західного світу» [1, с. 239]. І саме великий успіх «царя» [1, с. 240] в жанрі рубаї на Заході сприяв перекладу творчості митця на Сході та почесному входженню імені Омара Хайяма до скарбниці перської літератури.

Таке всесвітнє визнання Омара Хайяма зумовило збірка перекладів англійського поета Е. Фітцджеральда, яка вперше вийшла в 1859 р. та зазнала чимало перевидань. «Фітцджеральдів переклад друкується та й друкується щороку разів із десяти: в Лондоні, Нью-Йорку, Бостоні, Філадельфії, Сан-Франціску, і т. д., і т. д. – зазначає А. Кримський. – Це, виходить, справжнє ідолопоклонство перед Хайямом; і типова річ – до цього перекладу прихильники Хайяма склали навіть т. зв. конкордації, наче до святого письма!» [1, с. 241–242].

І це сприяло не тільки популяризації творчості перського поета, але й подальшому зверненню перекладачів до його рубайят, а також активному вивченню науковцями та вченими творчості Омара Хайяма.

З поступовою появою інших перекладів, по-перше, постало питання про точність інтерпретацій Е. Фітцджеральда. Зокрема, його вільний переклад часто зазнавав критики, адже ставилося під сумнів те, наскільки вдало відтворив перекладач

«дух» Омара Хайяма, який постав перед читачем насамперед як гедоніст. Тим не менше, як би не відносились до цього переказу, саме він відкрив Омара Хайяма світу, сприяв відродженню творчості перського поета. «Якимсь дивом Фітцджеральд зберіг загадковість Хайяма, дав відчутти глибину його духу, – переконаний І. Голубев. – Читач відчуває: загадка – та, світова, нерозв'язана, яка постає перед кожним з нас; а Хайям її розв'язав. Глибина – та, що лякає всіх нас; а Хайям висвітлює її до дна» [3].

По-друге, виявилось, що не всі поезії, які вважалися Омара Хайяма, належали йому. Ціла низка дослідників-сходознавців (В. Жуковський, А. Крістенсен, Х. Ремпіс, Ф. Розен, Д. Росс, М.-А. Форуґі та ін.) активно почали вивчати питання достеменності рубайят Омара Хайяма, проте дотепер точної кількості не встановлено. Загалом дослідники прийшли до висновку, що Омара Хайяму належить не 1200 чотиривіршів, а близько 300. «Але ось що цікаво: і в цих трьохстах із малим рубайї, треба думати, які безперечно йому належать, – замислюється В. Самунін, – образ Омара Хайяма виглядає точно таким же неясним і суперечливим, як його описав Жуковський» [4, с. 46].

Дійсно, дуже точно описав В. Жуковський багату і водночас суперечливу природу перського митця: «Він – вільнодумець, руйнівник віри; він – безбожник і матеріаліст; він – насмішник над містицизмом і пантеїст; він – правовіруючий мусульманин, точний філософ, гострий спостерігач, учений; він – гуляка, розпусник, ханжа й лицемір; він – не просто богохульник, а втілене заперечення позитивної релігії та всякої моральної віри; він – м'яка натура, що вірна більше спогляданню божественних речей, аніж життєвим насолодам; він – скептик-епікуреєць; він – перський Абу-л-Ала, Вольтер, Гейне <...>» [5, с. 162].

Це протиріччя спостерігаємо і в науковій літературі. Зокрема, такі дослідники, як А. Арберрі, А. Крістенсен, Ф. Розен розглядають Омара Хайяма як гедоніста; для російського вченого С. Морочніка перський митець – атеїст і матеріаліст, а іранський дослідник М.-А. Фуруґі сприймає поета як правомірного мусульманина, тоді як В. Жуковський, А. Кримський, К. Смірнов притримуються думки, що Омар Хайям передусім поет-суфій.

Очевидно, варто говорити не стільки про суперечливість образу Омара Хайяма, скільки, як правильно зауважує М.-Н. Османов, про «різні позиції, з яких дослідники підходили до оцінки його віршів» [5, с. 163], різні варіанти інтерпретаційних кодів, які, відповідно, по-різному розкривають істину.

Найвиразніше це інтерпретаційне багатство, яке живиться глибокою символікою, значеннєвими відтінками та нюансами, можна продемонструвати через образ вина, до якого і звернемося в нашому розкритті загадковості Омара Хайяма, прихованих смислів його рубайят.

Рубайят Омара Хайяма органічно вписуються в літературну тканину хамрійят (винна поезія) – жанр, присвячений оспівуванню вина та винного застілля, та й власне всього, що пов'язано із цим, наприклад, виноград, винні чаші, стан сп'яніння, земні радості тощо. Мотиви винної поезії, що стали однією із центральних і ключових тем перської класичної поезії, сформувалися вже в Х ст. і були широко представлені у творчості Рудакі, Фаррухі, Менучехри та багатьох ін.

Майстри винної поезії, як і Омар Хайям, часто ототожнювали вино із цілющою живою водою, що лікує душу й тіло: «Вино нам вічність одкриває – пий! / Від нього серце оживає – пий! / Хоч палить, як вогонь, зате турботи, / Немов жива вода,

змивай – пий!» [6, с. 29] або «Проходять весни, зими пробігають, / Листочки книги нашої гортають. / Пий, не журись! І лікарі, крім хмелю, / Ніяких ліків од журби не знають» [6, с. 22].

Проте винна поезія Омара Хайяма набуває особливої глибини та нових змістових відтінків у контексті ключової теми перського поета возвеличення цінності кожної миті життя, і саме ця філософія миті становить естетику його творчості: «Твій ворог – небеса коловоротні. / Без друзів ти, всі дні твої самотні. / Будь сам собою, не гадай про завтра, / В минуле не дивись, живи сьогодні!» [6, с. 22], «Про вчора не гадай – воно навів зів'яло, / Про завтра не журись – воно ще не настало. / Минуле й завтрашнє – підпора ненадійна! / Живи хвилинами, бо в тебе їх так мало!» [6, с. 68].

Тим часом мить, тобто якою вона буде, уповні залежить від людини («Хай кожна мить, що в вічність промайне, / Тебе вщасливилює, бо головне, / Що нам дається тут – життя: пильнуй же! / Як ти захочеш, так воно й мине» [6, с. 22]), і важливо отримати задоволення та насолоду від прожитої миті («Як гарно: на квітках – росинки прохолодні, / І дівчина в квітках. Ну що ж: напередодні / Було усякого – про те тепер не згадуй, / Все, що було, забудь: найкращий день – сьогодні» [6, с. 31]).

Особлива важливість прожитої миті увиразнюється на тлі відчаю, скепсису та незадоволення від життя. Наприклад, ліричний герой відчуває безнадійність («У світі нашому, в його ділах / Я тільки марність бачу, тільки прах. / Куди не гляну, бачу я для себе / Лише біду... Хвала тобі, аллах!» [6, с. 64]), невпевненість у завтрашньому дні («Про вчора не гадай – воно навів зів'яло, / Про завтра не журись – воно ще не настало. / Минуле й завтрашнє – підпора ненадійна! / Живи хвилинами, бо в тебе їх так мало!» [6, с. 68]), переконання в тому, що від людини нічого не залежить, її доля задалегідь вирішена («Ще вчора виспіли плоди твоїх надій, / Усе одержав ти, чого жадав, радій! / Ти знай: без тебе все рішається зарані, / Що потім на путі трапляється твоїй» [6, с. 86]) тощо.

Та найважливіше, що насолода миттю часто пов'язується з вином: «Ці трави, чашнику, що мерехтять у полі, / За тиждень схляться і спорохніють долі. / Тож наливай вина, збирай квітки, бо швидко – / І не зоглядишся – як стануть луки голі» [6, с. 26], «Не плач у злигоднях, ти ж не мале дитя; / Ті, що пішли від нас, пішли без вороття; / Із рук не випускай ні серця, ні кохання, / Будь завжди з келихом – і не марнуй життя» [6, с. 23].

Точно зазначив англійський письменник, журналіст і філософ Г. Честертон у своєму есе «Омар Хайям і свячене вино»: «Для Хайяма вино – ліки. Він бенкетує тому, що життя безрадісне; він п'є з горя. «Пий, – говорить він, – адже ти не знаєш, звідки ти прийшов і навіщо. Пий, адже ти не знаєш, куди і коли підеш. Пий, адже зірки жорстокі і світ рухається даремно, як дзига. Пий, адже немає в що вірити і немає за що боротися. Пий, адже все однаково гидко та однаково безглуздо». Так говорить він, простягаючи чашу» [7, с. 211].

Експліцитне, поверхнєве та пряме сприймання рубайят створює враження легковажності ліричного героя, який шукає насолоди та втіхи у вині та в коханні, виокреслюючи суто гедоністичний характер. Зокрема, Е. Фітцджеральд стверджував таке: «Не зумівши знайти Долі та Провидіння, а також іншого, ніж наш, світу, він вирішив взяти максимум із того, що є. Він воліє заспокоювати душу, представляючи почуттям ті з оточуючих речей, які вони вимагають, а не піклується про те, що тільки може бути потім. <...> Він знаходить викривлене (спотворене) задоволення у возвеличенні плотських розваг над розумом,

яким міг би захоплюватися, не дивлячись на те, що той і не дав йому відповідей на питання, які були для нього (як і для всіх) життєво важливими <...>» [8, с. 37–38].

Та ключова роль вина також набуває іншого значення в контексті творчості Омара Хайяма, якщо врахувати факт, що в Корані забороняється споживати вино людям.

У такий спосіб маємо зовсім інше інтерпретаційне прочитання: пияка стає символом вільної людини, зокрема від догм релігії (ідеться про заперечення певних канонів релігії, але не самого Бога, ліричний герой не заперечує його існування). Дуже точно про це свого часу написав відомий французький орієнталіст Дж. Дармстетер: «Людина непосвячена спочатку буде здивована та трохи скандалізована тим місцем, яке займає вино в перській поезії. Однак у ній немає нічого спільного з нашими «водевірами» (вакхичні вірші) та застільними піснями. Згадаймо, що Коран забороняв вино. Застільні пісні Європи – пісні пияк, тут же це – бунт проти Корану, проти святош, проти придушення природи й розуму релігійним законом. Питущий для поета – символ звільненої людини, котра нехтує канонами релігії» [2, с. 159].

Дійсно, в окремих творах прочитується критичне й дещо скептичне ставлення як до релігії, так і до вірян: «В Каабі, в капищах, – дух рабства і покорі. / Співають рабству гімн церковні дзвони й хори, / Міхраби, храми, хрест – та це ж усе ознаки / Терпіння рабського, його міцні підпори!» [6, с. 18], «Ті, що поклонили б'ють, наслідують ослам, / Бо служать шахраям, шахрайський возять крам – / І найдивніше те, що під покровом віри / Живуть кафірами і продають іслам!» [6, с. 18].

Ліричний герой вступає в полеміку з Богом, заперечуючи певні канони релігії, викриваючи несправедливість у житті. Наприклад, провину за людські гріхи ліричний герой покладає на Бога, адже такими нас створив саме Він: «Коли єство моє ліпив творець із глини, / Зарані віддав він про всі мої провини. / Якщо від нього й гріх, чому мене він хоче / В день суду ввергнути в палаючі глибини?» [6, с. 15], «О майстре, нашого життя перво-причина! / Чом стільки має вад твій першотвір – людина? / Як добре виліпив, навіщо розбиваєш? / А вийшла помилка – чия ж у тім провинна?» [6, с. 65].

У такому контексті, де прочитується критичне ставлення до релігії, переосмислюється роль вина, що стає викликом: «Хоч у гріхах бридких мої загрузли ноги, / Я не журюсь, як той, хто жде згори підмоги. / З похмілля гинучи, я знову буду пити / Й минати з милою мечеті й синагоги!» [6, с. 33] або «Імення доброго не прагни, не сором / Себе зажурую перу одвічним злом: / Від духу винного обезуміти краще, / Аніж уславитись молитвою й постом» [6, с. 46].

І цей виклик набуває особливого, дещо філософського, значення, коли читач неначе стає свідком звернення ліричного героя до Всевишнього: «Це ти таким, господь, створив мене, / Щоб я любив пісні й вино хмільне! / Якщо провинна це твоя, чому ж / Тепер ти в пекло засудив мене?» [6, с. 71], «Про рай розказують, про гурій молодих, / Про мед і про вино... Ну, що ж! Тоді не гріх / І тут потішитись небесними дарами, / Адже ж усе одно ми прийдемо до них!» [6, с. 58].

Тож вино постає, на думку М.-Н. Османова, як «символ земних радостей і боротьби з релігійним ханжеством, спосіб вираження протесту проти дійсності, бунту проти людської обмеженості» [5, с. 179–180].

Та маємо ще один важливий ключ до образу вина – суфійське прочитання. Нагадаймо, суфізм – «містико-аскетична течія в іс-

ламі» [9, с. 225], суть якої полягає в тому, що шляхом осягнення своєї істинної сутності людина може осягнути сприйняття Бога та дійти єдності з Ним. Своє вчення суфії викладали не тільки у спеціальних трактатах, але й у поезії, де саме у створеному містичному підтексті містилося справжнє послання суфіїв. Встановлена система символів та їх значень дозволяла завуальовано виражати думки та ідеї, зокрема в образі коханої потрібно вбачати Бога чи божественну істину, а у стані сп'яніння, що близький до стану екстазу, шукати містичне осягання.

Така свідомо творена підтекстовість вимагає вдумливого, імовірно, навіть медитативного проникнення та вчитування в кожен знак, слово, текст. Відповідно, для невтаємниченого читача «суфійські» тексти сприймалися як звичайні газелі (ліричні вірші про кохання) або традиційна винна поезія.

У цьому плані цікавою є така думка Ч. Хорна: «Омар Хайям був першим великим суфійським автором. <...> Для багатьох жителів Заходу буде несподіванкою дізнатися, що в Персії немає суперечок щодо віршів Омара та їх значення: автор шанується як великий релігійний поет.

Його вихваляння вина та кохання представляють собою класичні суфійські метафори: під вином розуміється духовна радість, а кохання – палка відданість Богу <...>» [8, с. 33–34].

Відповідно, якщо розглядати твори Омара Хайяма крізь призму суфійського вчення, то смисл віршів набуде іншого значення. Беручи до уваги основні значення образів, вирисовується чітка містична підтекстова інформація. Наприклад, вино означає екстатичне переживання завдяки одкровенню Істинного Кохання, що знищує основи розуму, виночерпій – Реальність, яка любить проявляти себе в кожній формі, яку вона відкриває, чаша – одкровення (божественних) діянь, шинок – Єдність в чистому вигляді, що не розділяє і не володіє окремими властивостями, а власник шинку – істинно люблячий, який звільнився від ланцюг забобонів і який усвідомлює, що всі справи та всі якості всіх речей поглинаються Божественними діями та якостями [10, с. 188–189].

У такому інтерпретаційному варіанті рубайят Омара Хайяма наповнюються духовними переживаннями суфії. Наприклад, візьмемо стан екстатичного переживання, до якого прагне ліричний герой поетичних творів, що постає в образі вина: «Я п'ю щодня вино – і все здається мало; / Я хочу, щоб кругом усе співало й грало. / Коли зберуть мій прах і зліплять глек із нього, / Я хочу, щоб вино в ньому не вибувало» [6, с. 75], «Я у вино шалено закохався, / П'ю й не боюсь того, чого боявся. / П'ю стільки, що мене питає стрічний: / «Ей, глекчик із вином, ти звідки взявся?» [6, с. 45], «З місяцевидою над річкою, в саду, / У квітах весело я вік свій проведу! / Усе життя своє – сьогодні, вчора, завтра – / Я пив і питиму, аж поки не впаду» [6, с. 39].

Водночас варто зазначити, що погляди Омара Хайяма були близькими до суфійського вчення, але не зовсім ідентичними, бо часом простежуються певні невідповідності щодо окремих ідей суфійського вчення. «У суфійській поезії ліричний герой – ніщо, а бог – все, – пояснює М.-Н. Османов, – Хайяму таке протиставлення чуже, у його віршах рівні глина, прах людський і сама людина, бо вони – проявлення однієї і тієї ж матеріальної основи» [5, с. 175]. Згадаймо: «До гончара недавно я забрів, / Що з глини й бога б виліпить зумів. / Та бачив я (сліпий хіба не бачив), / Що він не глину мене, а прах батьків» [6, с. 25].

Очевидно, саме такі невідповідності мав на увазі перський автор-суфій XIII ст. Ібн аль-Кифті, коли написав таке: «Пізніші суфії звернули увагу на щось зовнішнє в його поезії і ці зовніш-

ності (тобто явний, буквальний смисл) приклали до свого вчення та приводили їх у доказ на своїх зібраннях та усамітнених бесідах. Між тим таємне (внутрішній смисл) його віршів – змії, що жалють, для мусульманського заволодіння та збірні пункти, які з'єднані для відкритого нападу» [11, с. 294].

Філософія Омара Хайяма є багатогранною та самобутньою, що включає багато кодів до осягнення справжнього смислу. Твори Хайяма-поета не вміщуються в рамки, зокрема «винної поезії» чи суфійської, становлячи унікальну поетичну систему. І саме таку унікальність засвідчують інтерпретації рубайят відомого індійського гуру Парамаханси Йогананди, за свідченням якого навіть у Персії не все із глибокої філософії Омара Хайяма зрозуміло в тій повноті, у якій він намагався передати його вірші [8, с. 33].

Очевидно, широко і впевнено прокоментувати «другий план» творів Омара Хайяма індійському гуру вдалося насамперед через близькість і переплетення східних вчень, зокрема суфізм багато перейняв у давніх індійських вченнях. Усе ж таки, не зважаючи на певні відмінності, іноді навіть кардинальні, вони мали єдину мету – досягнення людиною найвищого та піднесеного духовного та психічного стану, на етапі якого досягається єднання з Богом.

У книзі «Вино містики» автор детально коментує кожен рубай Омара Хайяма, і кожен цей коментар має чітку структуру: по-перше, оригінальний перський текст твору, що дозволяє сприйняти твір точно, «від поета» (звичайно, за умови знання мови оригіналу); по-друге, цей же текст у перекладі Е. Фітцджеральда, від якого і відштовхувався автор, зрозумівши, що «божественне натхнення допомогло йому передати в музиці англійських слів сутність написаного Хайямом» [8, с. 34]; по-третє, глосарій, у якому пояснено приховане внутрішнє значення ключових образів; по-четверте, власне духовні інтерпретації, де подається текст рубай в розкодованому вигляді та пояснюється його духовна наповненість; та останнє, по-п'яте, практичне застосування, що дозволяє зрозуміти, як застосувати читачеві ці відкриті істини в буденному, повсякденному житті.

Такий структурований підхід дозволяє Парамахансі Йогананді максимально наблизитись до підтекстових смислів і представити їх якнайповніше читачеві. Пригляньмося уважніше, для прикладу, до такого вірша, де одним із ключових образів є вино:

Вином меня спешите оживить,
Ланиты-янтари рубином подновить!
А если все ж умру, вином меня омойте
И не забудьте гроб лозою перевить.

Так, у глосарію пояснено, яким чином потрібно сприймати поетичні образи: «вино» – космічне сприйняття; «оживить, ланити рубином подновить» – наповнити вічною молодістю Духа; «если умру, вином меня омойте» – відмити матеріалістичну свідомість божественною мудрістю, від якої гинуть мирські бажання, що умертвляють душу; «гроб лозою перевить» – силою божественного усвідомлення захищати від відновлення зруйнованого фізичного его.

Відповідно, в духовній інтерпретації подається «розкодований» текст, що полягає в такому: «Коли моєму духовному здоров'ю будуть загрожувати егоїстичні мирські насолоди, о Небесний Отець, пошли мені «вино» космічного сприйняття, яке здатне оживить мене Твоєю вічною молодістю. Омий моє его, що ототожнилось із тілом, чистою божественною мудрі-

стю, щоб усі матеріальні бажання та вподобання пішли геть. Переплети моє фізичне его лозою божественного досвіду та упокої у саду космічної свідомості, що квітне благородними властивостями душі».

Тож, у цьому рубай ідеться про таке: завдяки мудрості его звільняється від мирських бажань і насолод. Грубу свідомість потрібно переплести божественним досвідом та трансцендентальною медитацією, зробивши тим самим молодію свою свідомість. Тепер же життям буде керувати одухотворене внутрішнє его. Зрештою сила космічної свідомості зруйнує і це одухотворене его, давши змогу чистій душі знаходитись у безкрайності Безкінечного Духу.

А в практичному застосуванні зазначено, що мудрість, яка дарується медитацією та розбірливістю в життєвих цілях, поверне молодість розуму, що постарів під тиском проблем і труднощів. До того ж Парамаханса Йогананда виражає бажання, щоб людське життя було щільно наповнене життєдайним і благородним досвідом [8, с. 187–188].

Тлумачення Парамаханси Йогананди вражають своєю повнотою та вичерпністю. Читаючи книгу, з'являється чітке враження монолітності рубайят: тема та ідея кожного окремо взятого рубай органічно переплетені та тісно взаємопов'язані. Таким чином, «Вино містики» Парамаханси Йогананди представляють глибокі духовні інтерпретації рубайят Омара Хайяма крізь призму одного з давніх індійських вчень крийя-йоги.

Різні інтерпретаційні коди засвідчують надзвичайну підтекстовість творів Омара Хайяма, що й створює унікальність поетичного світу перського митця. Саме тут приховується ось ця «непізнаваність» поезії Омара Хайяма, про яку так часто пишуть, і ця таємничість, яку так наполегливо намагаються розгадати. І. Голубев переконаний: «<...> він розгадав якусь велику тайну, він повідомляє нам її розгадку, ми силкуємось його зрозуміти, перечитуємо, підходимо зовсім близько – і не розуміємо» [3].

Висновки. Отже, рубайят Омара Хайяма містять глибокі приховані смисли: за прямим і буквальним значенням текстів наявний імпліцитний пласт, у якому криється істина. При тім тонка символіка, значеннєві відтінки та нюанси породжують різноманітні тлумачення, часом навіть зовсім протилежні. Наприклад, багатство семантики символічного образу вина створює чимало інтерпретаційних кодів, від яких залежить загальне враження від творів поета: від легкого гедоністичного до глибокого містичного – суфійського. Різноманітні підходи до поетичного слова Омара Хайяма засвідчують складність феномену підтексту в літературі, визначаючи нові перспективи в дослідженні імпліцитних смислів у словесному мистецтві.

Література:

1. Кримський А. Твори : в 5 т. / А. Кримський. – К. : Наук. думка, 1972–1973. – Т. 1 : Поетичні твори. Оповідання. – 1972. – 630 с.
2. Брагинский И. 12 миниатюр / И. Брагинский. – М. : Худ. лит., 1966. – 282 с.
3. Голубев И. Тайнопись Омара Хайяма / И. Голубев // Библиотека Хуршида Даврона: Все о литературе, авторах и их книгах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://greylib.align.ru/510/igor-golubev-tajnopis-omara-hajyama.html>.
4. Самунин В. Омар Хайям: по ту сторону поэзии / В. Самунин // Наука и религия. – 2004. – № 5. – С. 46–50.
5. Османов М.-Н. Омар Хайям: проблемы и поиски / М.-Н. Османов // Хайям Омар. Рубайят ; пер. Г. Плисецкого ; подстр. пер., сост. и послесл. М.-Н. Османова. – М. : Наука, 1972. – С. 156–185.

6. Хайям О. Рубаї / Омар Хайям ; пер. із тадж. – фарсі ; пер., вст. ст. та прим. В. Мисика. – К. : Дніпро, 1965. – 97 с.
7. Честертон Г. Омар Хайям и священное вино / Г. Честертон // Самосознание европейской культуры XX века. – М. : Изд-во полит. лит., 1991. – С. 208–211.
8. Парамахамса Йогананда. Вино мистики: Духовный взгляд на «Рубайят» Омара Хайяма / Парамахамса Йогананда. – М. : София, 2003. – 224 с.
9. Ислам : [энциклопедический словарь] / ред. Л. Негря. – М. : Наука, 1991. – 315 с.
10. Арберри А. Суфизм. Мистика ислама / А. Арберри. – пер. с англ. – М. : Сфера, 2002. – 266 с.
11. Султанов Ш. Омар Хайям / Ш. Султанов, К. Султанов. – М. : Мол. гвардия, 1987. – 316 с.

Фока М. В. Интерпретационные варианты имплицитных смыслов рубайят Омара Хайяма

Аннотация. В статье исследуются интерпретационные варианты имплицитных смыслов рубайят Омара Хайяма. Автор обобщает подходы к произведениям поэта, раскрывает особенности эксплицитного понимания смыслов стихов, а также характеризует специфику декодирова-

ния имплицитных смыслов на примере анализа функционирования образа вина в четверостишиях Омара Хайяма. Разные подходы к стихотворному слову поэта подтверждают сложность явления подтекста в литературе, открывая новые перспективы в его изучении в литературоведении.

Ключевые слова: Омар Хайям, рубаи, подтекст, имплицитный смысл, эксплицитный смысл.

Foka M. Interpretation variants of the implicit meanings of Omar Khayyam's Rubaiyat

Summary. The paper deals with the interpretation variants of the implicit meanings of Omar Khayyam's rubaiyat. The author generalizes methods to the poet's works, determines the peculiarities of understanding of meanings of poems, and also characterizes the specific of decoding of implicit meanings on the basis of analysis the functioning of the wine image in the quatrains by Omar Khayyam. The different methods to the poetic word demonstrate the complicity of subtext phenomena in the literature, opening new perspectives in its research in the literary studies.

Key words: Omar Khayyam, rubai, subtext, implicit meaning, explicit meaning.